

LUTTABULATUR I SVENSKA BIBLIOTEK

2. Uppsala universitetsbibliotek

Universitetsbiblioteket i Uppsala hör till de mest välförsedda i landet vad lutmusik anbelangar. Här finns ett flertal tryckta tabulaturböcker från 1500-talet, bland dem ett unikt exemplar av Intabolutura di lauto del divino Francesco da Milano från 1546. Samtliga dessa är noterade i italiensk tabulatur och kan möjligen ha ett direkt samband med den omfångsrikaste och mest betydelsefulla luthandskriften i biblioteket, *Codex carminum Gallicorum* med signum Vok. mus. hs 87. Denna är nämligen också noterad i italiensk tabulatur med ett fragment i fransk tabulatur. Handskriften, som vetenskapligt undersökts av Bengt Hambræus, är till omfånget 72 fol. (drygt 140 sidor) och innehåller till största delen intavoleringar av vokalverk typ franska chansons och italienska madrigaler. Alldeles i slutet av handskriften finns även ett fåtal rent instrumentala ricercarer (av Francesco da Milano, Giaches organista eller Jacques Brumel och två anonyma) samt en fantasia av Alberto de Ripa (se faksimil!). Den intavolerade musiken är bl. a. av Arcadelt, Janequin, Certon, Ruffo, de Rore, Sandrin och Verdelot. Anmärkningsvärt är handskriftens totala avsaknad av danssatser, vilka annars är vanligt förekommande i luthandskrifterna. Pikturen är vacker och tydlig med "snirklade" initialer här och var. Hambræus vill datera handskriften till ca 1550 och menar att den trots italiensk notation troligtvis har fransk ursprung. Den kan mycket väl ha använts vid Erik XIV:s hov, kanske tillsammans med de ovan nämnda tryckta tabulaturerna, men kan likaväl vara t. ex. krigsbyten. Erik XIV:s bibliotek innehöll flera lutböcker, men tyvärr känner vi ej till titlarna på dessa.

En annan intressant handskrift i Uppsala är *Instr. mus. hs. 412* med 36 fol. (72 sidor) i fransk luttabalatur för ett sexkörigt instrument. Användningen av sexlinjersystemet skulle kunna ge en ledtråd för datering av handskriften, eftersom det kommer i allmänt bruk först på 1580-talet. Tryckta lutböcker före 1584 med fransk notation utnyttjar regelmässigt ett femlinjersystem, men två handskrifter (Pesaro Nr. 1144 ca 1510 och MS Royal App. 58 ca 1550) använder sex linjer. Alldeles i slutet av "412:an" finns några satser med ett intressant ornamenttecken (som Anthony Bailes påpekat för mig) i form av en parentes: (cd). Ytterst få 1500-tals-tabulaturer innehåller tecken för ornament, men en av da Milano och en av Rudolph Wyssenbach innehåller ett snarlikt parentes-tecken. Funktionen förefaller emellertid att vara olika. Det musikaliska innehållet består till övervägande del av danssatser (ett tjugotal gaillardes, fyra branles, två pavaner) och intavoleringar av vokalverk (också ett tjugotal) av bl. a. Janequin, Festa, Certon, Arcadelt samt de Sermisy. Några få instrumentala satser (ett preludium, en fantasia m. m.) kompletterar bilden. Konkordanser till intavoleringarna finns i tryckta lutböcker alltifrån 1533 till 1592. I två satser är sjätte kören stämd i F och några satser visar upp en helt annorlunda stämning. Handstilen är enhetlig och relativt lätt att läsa. Handskriften, som troligen är av fransk ursprung, har vissa sidor skadade och i ett fall förefaller ett blad vara bortrivet.

Ytterligare två handskrifter med luttabalatur från 1500-talet finns bevarade i universitetsbiblioteket. Den franska tabulaturen (med fem linjer) ingår i två omfångsrika körböcker, *Vok. mus. hs 76b och 76c*, och det huvudsakliga innehållet synes vara intavoleringar av vokalmusik av bl. a. Orlando di Lasso, Arcadelt, Costeley och Josquin de Près. Tabulaturen som är fransk med fem linjer, ger ett kaotiskt intryck, hastigt ihopkommen och slarvigt skriven. Jan Olof Rudén menar

att det är typiska intavoleringar av en amatör och det är så vitt jag kan begripa en riktig observation. Två olika handstilar kan urskiljas och kanske ännu fler vid en närmare undersökning. Den rikligast företrädda handstilen kan antyda ett samband med ovan nämnda *Instr. mus. hs 412* eftersom stilarna uppvisar vissa gemensamma drag, men ingen av handskrifterna har mig veterligt varit föremål för någon forskning.

Med den femte handskriften, *Instr. mus. hs. 8:3b*, är vi inne en bra bit på 1600-talet. Den består av ett blad som rimligen är ett fragment av en större handskrift. Musiken kräver ett trettonkörigt instrument i "renässansstämning", förmodligen en teorberad luta men knappast en teorb. Teorbens två högsta körer var i regel stämda en oktav lägre än den "vanliga" lutans och den användes för ackompanjemang. Mu-

Instr. mus. hs. 412 fol. 35

fantasia di messer alberto

Handwritten musical notation for the first system of 'fantasia di messer alberto', consisting of ten staves of music with various notes and tablature.

Vok. mus. hs 87 fol. 59

Handwritten musical notation for the second system of 'fantasia di messer alberto', consisting of ten staves of music with various notes and tablature.

siken i detta fall fungerar ej med en teorb. Den teorberade lutan var populär i synnerhet i Italien från 1610-talet och framåt med tryckta tabulaturböcker av C. Sarcini (1614), P. P. Melii (1616), A. Piccini (1623, 1639) och B. Giannocelli (1650). Karaktären på musiken i Uppsalahandskriften antyder emellertid ett franskt ursprung och i det s. k. Pierpont Morgan Library i New York finns en fransk lut-

handskrift som har vissa drag gemensamt med den i Uppsala (tecken för ornament, samma typ av förtryckt papper möjligtvis från Pierre Ballards tryckeri). New Yorkhandskriften är daterad till ca 1685 och huvuddelen av musiken är av en viss Hurel. Mig förefaller det sannolikt att den upsaliensiska tabulaturen är från samma tid, men i likhet med de flesta andra tabulaturer i Sverige finns ingen närmare undersökning av denna heller.

Den sista och yngsta handskriften med luttabulatur i Uppsala, *Instr. mus. hs. 20:13*, är också av begränsat omfång med sina fyra blad. Den stammar troligen från 1700-talet och är noterad för barockluta. Innehållet är en svit i dissmoll (satser: prélude, allemande, courante, siciliana, menuet, gavotte och gigue), en svit i Gissdur (satser: preludio, allemande, courante, sarabande, menuet och giga) samt ett stycke med titeln "affettuoso del Sigre Chelleri".

Litteratur: Hambræus, Bengt, *Codex carminum Gallicorum. Une étude sur le volume Musique vocale du manuscrit 87 ... Uppsala 1961* (nr VI i serien *Studia musicologica upsaliensia*).

Kenneth Sparr